

Asia: VN/25955/2022

Valtioneuvoston asetus kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä asetuksesta

On valitettavaa, että asetusluonnoksen lausuntokierros toteutetaan näin lyhyellä aikavälillä, sote-uudistuksen loppuvaiheessa ja lähellä valtion talousarvion hyväksymistä.

2. Laskennallisten kustannusten ja lisäosien perushinnat vuodelle 2023 (1 §)

Jos syrjäisyyden lisäosan halutaan kuvaavan pitkiä etäisyyksiä, harvaa asutusta ja laajoja alueita, tulisi lisäosan perushintaa mahdollisesti korottaa tai syrjäisyyden lisäosan määrittelyssä käytettävää porrastusta uudistaa. Yleisen hintatason nousu vaikuttaa kuntien peruspalveluiden kustannuksiin.

Perushintojen korotuksessa tulisi huomioida paremmin toteutunut vuositasen kustannuskehitys.

3. Syrjäisyydenvuon määrätymisperusteet (2 §)

Syrjäisyyden perusteella on jaettu tänä vuonna 2022 peruspalvelujen valtionosuuden lisäosana 137 M€ yhteensä 121 kunnalle. Vuonna 2023 lisäosan määrä on n. 65 M€. Euromäärä laskee -53 % ja asukaskohtainen yksikköhinta -73 %. Vuonna 2023 lisäosaa saa valtionosuuden ennakkolaskelmien perusteella 164 kuntaa eli syrjäisyydenvuon piiriin luokiteltavien kuntien määrä kasvaa merkittävästi laskentatavan uudistuksesta johtuen. Lisäksi 28 nykyisen saajan syrjäisyydenvuon kasvaa tämän vuoden tasosta.

Muutos pienentää suurimpia syrjäisyydenvuon lisäosia. Suurimmillaan syrjäisyyden lisäosa on 1 322 €/asukas vuonna 2022 ja 347 €/asukas vuonna 2023. Tänä vuonna 17 kunnalla syrjäisyydenvuon on yli 1,5 ja ne saavat lisäosaa yli 1 000 €/as. Ensi vuonna 31 kunnan syrjäisyydenvuon on yli 1,5 ja lisäosat ovat välillä 279-347 €/asukas.

Sallan kunta korostaa, että syrjäisyyskertoimen merkitystä ei saa heikentää nykyisestään. Lapin harvaan asutussa maakunnassa on elintärkeää, että alueelliset olosuhteet otetaan jatkossakin riittävästi huomioon kuntien valtionosuuksien määrittelyssä.

Laskentatapa muuttuu siten, että vuoden 2023 syrjäisyyden määrittelyssä luovutaan linnuntie-etäisyydestä ja siirrytään tiestöön perustuvaan saavutettavuuden mittaamiseen. Esitetty muutos kuvastaa maantieteellisistä etäisyyksistä kunnalle aiheutuvia kustannuksia. Laskentatavan muutoksen lisäksi olisi kuitenkin tarpeen tarkastella myös syrjäisyyden lisäosan määrittelyssä käytettävää porrastusta ja kertoimia.

Koko maan kymmenen suurimman syrjäisyysluvun kunnista Lapin maakunnan kuntia on vuonna 2022 ollut yhdeksän, laskentatavan uudistuksen myötä vuonna 2023 kymmenen suurimman syrjäisyysluvun kuntien joukossa Lapin kuntia on kahdeksan. Vuonna 2022 Lapin 21 kunnasta yli 1,5 syrjäisyyskertoimen kuntia on ollut yhteensä 13 ja yli 1,0 syrjäisyyskertoimen kuntia yhteensä 15. Uudistuksen myötä Lapin kunnista yli 1,5 syrjäisyyskertoimen kuntia on edelleen 13 ja yli 1,0 syrjäisyyskertoimen kuntia yhteensä 16. Syrjäisyyden lisäosaa on aiemmin saanut Lapin kunnista 19, jatkossa laskentatavan muuttuessa saajia on 20. Uutena syrjäisyyden lisäosan saajien joukkoon nousee Simo.

Vaikka syrjäisyysluku kasvaa Rovaniemeä lukuun ottamatta kaikissa Lapin kunnissa, ovat lappilaiset kunnat suurimpia uudistuksen häviäjiä. Lapin kuntien yhteenlaskettu syrjäisyyslisän määrä laskee uudistuksen myötä yhteensä 71 %, kun koko maassa muutos on 53 %. Lappilaisista kunnista 14 kuntaa on suhteellisesti eniten menettävien 20 kunnan joukossa, euromääräisesti eniten menettävien 20 kunnan joukossa lappilaisia kuntia on yhteensä 12.

4. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosan määräytymisperusteet (3 § ja liite)

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosa on uusi valtionosuuserä 1.1.2023 alkaen.

Muihin valtionosuuden määräytymisperusteisiin verrattuna hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on erilainen valtionosuuserä, koska kunta voi ja sen toivotaankin omilla toimillaan vaikuttavan saamansa valtionosuuden määrään. Kriteerin tavoitteena on kannustaa kuntia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpiteisiin. Kriteerin kannustinvaikutusta vähentää lisäosana

jaettavan valtionosuuden suhteellisen pieni määrä eli vajaat 3 % kuntien koko valtionosuusrahoituksesta.

5. Kuntien peruspalvelujen hintaindeksi (4 § ja 8 §:n 3 momentti)

Kuntien peruspalvelujen hintaindeksin perusteena olevien kustannusten painorakennetta tulisi tarkastella tiheämmin kuin 5 vuoden välein. Toimintaympäristön muutokset, maailman talouden tilanne, kustannuskehitys ja muut muutokset vaikuttavat kustannuksiin, mistä syystä tiheämpi tarkasteluväli olisi perusteltua.

6. Verotuloihin perustuvassa valtionosuuden tasauksessa huomioon otettavat verotulot (5 § ja siirtymäsäännös 8 § 4 mom.)

Asetus muuttaa tulopohjan tasauksessa huomioon otettavia veroja. Aiemmin tasauksen laskennassa käytettiin laskennallista kunnallisveroa ja kunnan yhteisöveron tuottoa. Vuoden 2023 alusta alkaen näiden lisäksi myös laskennallinen kiinteistövero sisältyy tulopohjan tasauksessa huomioon otettaviin veroihin.

Kiinteistövero oli vuoden 2011 loppuun saakka kokonaan osana verotuloihin perustuvan tasauksen laskentaa ja nyt se palautetaan puolikkaan osalta mukaan tasauslaskennan piiriin voimalaitoskiinteistöjä lukuun ottamatta. Kunnallisvero ja kunnan osuus yhteisöverosta ovat kokonaan mukana tasauksen laskennassa.

Kiinteistöveron suhteellinen painoarvo kuntien verotuloissa kasvaa sote-uudistuksen myötä, koska sitä leikata. Kiinteistövero jää edelleen ainoana täysimääräisesti kunnille ja on samalla ainoa vain kunnille tuleva veromuoto. Kuntien erot kiinteistöverotuotoissa asukasta kohti ovat suuret ja myös kuntien mahdollisuuksissa kerryttää omin toimin kiinteistöveroja mm. voimalaitoksista ja matkailurakennuksista on merkittäviä eroja.

7. Kotikuntakorvausta koskevien tietojen toimittaminen (6 §)

Valtioneuvoston asetuksen mukaan kunnan on toimitettava tiedot oppilaiden määrästä ja kotikunnasta Koski-tietovarannon kautta. Koski-tietovarannossa on tämän jälkeen päivittäin tiedossa, missä kunnassa oppilas kunakin koulupäivänä käy koulua. Tämä mahdollistaa, että kotikuntakorvaukset voidaan jatkossa kohdentaa tasa-arvoisesti.

Kotikuntakorvaustulot ja -menot perustuvat kotikuntakorvauksen perusosaan, jonka valtiovarainministeriö päättää vuosittain, ja opetuksen järjestäjän kotikuntakorvauskyselyssä 15.12. tilastointiajankohdan tilanteesta (vuodesta 2023 alkaen) ilmoittamaan oppilasmäärään. Eli vuoden 2023 kotikuntakorvaus perustuu näin ollen oppilastietoon ajankohdan 15.12.2021 mukaan.

Mikäli oppilas suorittaa oppivelvollisuuttaan muualla kuin omassa kotikunnassaan, saa opetuksen järjestäjä kotikuntakorvaustuloa näistä oppilaista. Vastaavasti kotikunta maksaa kotikuntakorvausmenoja kaikista niistä lapsista, jotka ovat jonkun muun opetuksen järjestäjän opetuksessa. Kotikuntakorvaus määräytyy 15.12. tilanteen mukaan. Kotikuntakorvaus maksetaan aina koko vuodeksi tai ei lainkaan eli sitä ei makseta osasta vuotta.

Etä- ja sesonkityön huomioiminen kotikuntakorvauksissa ja peruspalveluiden valtionosuuksissa on oleellista. Sallan kunta toivoo, että valtionosuuksissa ja kotikuntakorvauksissa otetaan huomioon kuntien todelliset oppilasmäärät, koska kunnalta jää saamatta valtionosuuksia osasta kunnassa etä-, sesonki- ja kausityötä tekevien vanhempien lapsista. Tältä osin lainsäädäntöä on tarvetta joustavoittaa.

8. Siirtolaskelmissa huomioon otettavat verotulot (7 § 2 mom.)

Maksuunpantujen verotulojen käyttö laskelmissa on oikea menettelytapa.

9. Takautuvien palkkaharmonisaatiokustannusten huomioon ottaminen siirtolaskelmissa (7 § 1 mom.)

Sallan kunta pitää hyvänä, että palkkaharmonisaation takautuvat kustannukset eliminoidaan kunnilta siirtyvän rahoituksen laskennasta. Hyvinvointialueilla tapahtuva palkkaharmonisaatio tulee kattaa erillisrahoituksella, ei kuntien rahoituksella.

Aska Tanja
Sallan kunta